

לדור ולדורות

מרכז מורשת הרב נסים
הראשון לציון הרב הראשי לישראל

רח' זבוטינסקי 44 י-ם ע.ר. 7-491-002-58 טלפקס: 5637524

יוצא לאור בסיוע המשרד לשרותי דת

העורך: הרב שמואל כ"ץ

המשרד לשירותי דת

ימי התשובה – מתן גדול לעמנו ערב ראש השנה תשט"ז

קביעת ימי התשובה מתן גדול הוא שנתן הבורא לעמו. כל ימות השנה כשרים לתשובה, אבל ימי הרחמים והסליחות מעוררים לתשובה גם את האדם הטרוד במלחמת קיומו ואינו מתפנה בדעתו להרהר במעשיו. זוהי תקופת-השנה שכל העם במקובץ עושה את חשבונו, ואין הפרט, עם כל היותו עמוס דאגות פרטיות משלו, יכול להשתמט מכך. האומה שהוא קשור אליה עורכת את המאזן שלמעשים טובים ולא טובים שעשתה במשך השנה. למה הדבר דומה? לתקציב שלמדינה, שבסוף כל שנה חייבת היא לבדוק מה הן

ולקבוע את המדיניות לשנה העתידה אין להימנע מכך, כך דבר זה הוא וראה מה גדול וחשוב ערכו של החיים ובהתפתחותם אין הגבולות מועדות ולהיכן יגיע. אולם עד שאתה מתקדם עליך לעשות הישרה אם לא, הרי אם נסרכה דרכו ללא יגיעה יתירה, כי ככל אשר היה לשוב לאחוריו ולהתייגע. מתן ולהכיר את מעשיו, היא, אפוא, בטוחות ובנתיבות יושר, להסיר ואז כשהוא עושה את חשבונו ובודק

עלון אלול תשע"ח

ימי התשובה – מתן גדול לעמנו

ייחודו של צבא ישראל בעבר ובהווה

הקמת בית דין מיוחד לגרות

החלטת מועצת הרבנות הראשית בעניין קביעת הליכי הגיור

הכנסותיה ומה הן הוצאותיה, לבוא. וכשם שבחיים הגשמיים מחוייב גם בשטח הרוח. בא חשבון זה. כשהאדם נסחף במרוץ ניכרים אצלו, איננו יודע לאן פניו כשמציבים לו גבול, ואומרים לו חשבונך, אם הולך אתה בדרך יכול הוא לשוב לדרך הנכוחה ממשיך יותר בדרכו כן היה עליו האפשרות לאדם לדעת את עצמו תרופה גדולה לעתיד טוב, ללכת מכשלות ולהרים אבני נגף מדרכו.

ומוצא את הפגמים ואת נקודות התורפה, מתעורר הוא לחיים חדשים, נכנס רענן וזך לקראת השנה החדשה וחיוו מתמלאים תוכן טוב ותקווה. אין ההתעוררות לתשובה של יחיד כשל ציבור. כשהעם כולו מתכנס בבתי-הכנסת ונושא לבו לשמים בתפילה, ושופך שיחו לפני ה' שיסלח לו על החטאים ועל העוונות, תפילה זו הבוקעת מלב כל העם המטהר לפני ה', מתקבלת – ונסלח לכל העם. דבר זה כרוך גם עם הערבות שכל יהודי ערב זה לזה. אם היחיד שב הרי עדיין הוא נושא עליו עול אחרים ומשהעם כולו שב, הוא

מכפר על הדור כולו האומה כולה, גם על אלה הטועים ואינם מרגישים בערך התשובה, בחינת הצדיק והעם מתעורר לתשובה על-ידי התפילה ועל-ידי שמיעת קול השופר אשר קורא: "עורו ישנים משנתכם והקיצו נרדמים מתרדמתכם". משוררינו הקדמונים התקינו לנו פיוטים מופלאים אשר בכוחם לעורר גם את לבבות-האבן; פיוטיהם מכניסים אותנו לאווירת-קודש, ומעוררים בנו הרהורים לדעת מהו תפקידו שלאדם עלי אדמות, את חובותיו המוטלים עליו כלפי בוראו וחובות שבין אדם לחברו. התפילות והפיוטים מתווים לנו את הדרך, לעסוק בתורה ולשמור מצוותיה, לקשור עצמנו עם הציבור, ולתקן עצמנו ואת העם, ועל-ידי כך להגיע לשאיפה של "לתקן עולם במלכות שדי". ומה אנו אומרים בתפילותינו. אנו מבקשים על עצמנו, אנו מבקשים על עם ישראל בכל מקומות פזוריו, ואנו מבקשים על העולם כולו. על עצמנו אנו אומרים – "שימלא משאלות לבנו לטובה"; על העם – "תן כבוד לעמך תהילה ליראיך ותקווה טובה לדורשיך ופתחון פה למייחלים לך, שמחה לארצך, ששון לעירך וצמיחת קרן לדוד עבדך ועריכת נר לבן ישי משיחך במהרה בימינו". ועל התבל אנו מייחלים – ש"עוולתה תקפוץ פיה והרשעה כולה מהרה כעשן תכלה כי תעביר ממשלת זדון מן הארץ". עם ישראל כוחו בפיו, שלא כשאר אומות בארצנו והן כשגלינו ממנה והתפזרו בין שבעים אומות, היה העם באיכותו וברוחו – אחד. על כן נשתמר העם במשך אלפי שנות-הגלות ולא נטמע בין האומות ולא כלה, חלילה. בנוהג שבעולם, אין קיום לעם בלא מדינה, ולעמנו היה קיום ולא חידלון.

מהו, אפוא, סוד הנצח הזה? הסבר עמוק לכך אנו מוצאים בפיוטו הנלבב של ר' יהודה הלוי, "ידי רשים", שאנו אומרים אותו ביום ראש-השנה: "עם נבדל הולך ודל ושיחו הולך ורס". ככל אשר עונינו וככל אשר סבלנו רדיפות, את ההפסד הפיסי השלמנו על-ידי הרווח הרוחני, על ידי השיח – התפילה והיצירה הרוחנית, ובראש וראשונה ע"י האמונה. בראש תפילותינו אנו מבקשים בעד ארצנו, שה' ישוב לשכון בציון, שיבנה שכוחן בזרוען ובנשקן. הן כשהיינו את ירושלים ושיצמיח קרן לבית דוד, והתפילה על הארץ קשורה היא עם אחינו שבגולה, שבלהשיב ה' לנו את ארצנו יקבץ את נדחי עמו לארצו וישתלם שוב על אדמתם. משזכינו לראות קרן אור זורחת, בצמיחת מדינת ישראל, לבנו מלא שמחה שאכן תפילותינו משך אלפיים שנה לא שבו ריקם. התפילה חוללה נפלאות, מה שהשכל האנושי לא יכול אפילו להעלות על דעתו. זוהי דרך שעמדה במבחן הניסיון. אם כי אנו, המאמינים, אין אנו צריכים הוכחה ומופת. עלינו, אפוא, להמשיך בדרך אבותינו ולהחזיק בה ברוב-כח. שיבתנו אל ארצנו צריכה להיות מטבע עצמה כרוכה עם שיבה אל מעינות היהדות, שהפרו את שממת הגלות והרוו את צימאוננו של העם משך כל ימי היותו. עלינו לבנות את ציון בית חיינו על יסודות המשפט והמוסר היהודי, לעשות את התורה נחלת העם כולו וכל בנינו לימודי ה'. כי רק עם ידיעת התורה נדע להכיר ולהעריך את חובותינו לארצנו ולעמנו ואת תפקידנו בקרב האומות. בקיום התורה – יהיה לנו קיום איתן, והתורה ששמרה עלינו בכל התקופות תוסיף להגן עלינו ולהרחיק מעלינו כל נזק ומלחמה, תשבור גאון זרים ותטע תקווה לעם שעדיין הוא נענה ונרדף. כי התורה הזאת מצווה אותנו לעשות אך טוב וישר, להיות רודפי שלום ואוהבים איש את רעהו, ולהיות דבקים בארצנו לעבדה ולשומרה, ולהגן עליה מכל צר ואויב. תנאים אלה מה דרושים הם לנו גם היום. זהו סוד נצחיותה של התורה, שהיא, חוקיה ומצוותיה נשארים רעננים בכל עת כמעט נתינתם בסיני, והתורה אינה משתנה ואינה עתידה להשתנות.

הרב יצחק נסים, לדור ולדורות: מאמרים ונאומים, עמ' ג-ה

"והיה מחניך קדוש" - ייחודו של צבא ישראל בעבר ובהווה

נאום בפתיחת 'מסע התעוררות' בצה"ל

במחנה סרפנד (צריפין), ערב ראש חודש אלול תשט"ו

רגשות מיוחדים אופפים אותי בהופעתי בפניכם. אני נכנס למקום שבו אין יכולה להתקיים אלא האמת, ואין באי שערינו יכולים לעשות מלאכתם רמיה, שאנשיו כל זמנם ימותיהם ולילותיהם קודש לעמוד על משמר ארצנו, לשמור גבולותיה אשר כדברי הנביא על השומרים: "כל היום וכל הלילה לא יחשו" (ישעיה סב, ו). ארץ-ישראל, שמדינת ישראל היא אך חלק ממנה, מהווה בתפישת היהדות מכלול של מצוות. כמה הפליגו חכמינו זיכרונם לברכה במצות העלייה לארץ-ישראל וההתיישבות בה, ואתם, חיילי ישראל שומרי משמרתה, זכותכם גדולה. אין שום אומה ולשון בעולם שדתה מחייבת לשמור את ארצה ולחיות בה, אלא עם ישראל. אתם נבדלים, אפוא, מכל צבאות העולם, ודבר זה, ייחוד זה שלנו, צריך להעלות בלבנו הרהורים על חיי המחנה בצבא, על דרכו ועל המצוות המוטלות עליו.

צבא ישראל איננו צבא חדש, אלא הוא הצבא הקדום ביותר והיחיד מן הצבאות ששרדו מלפני אלפי שנים. אמת, נכון הדבר שמאות בשנים לא היה לנו שלטון, נחלתנו הייתה בידי זרים וצבא לאומי לא היה לנו, אבל זוהי הפסקה שאחריה יש המשך, ואף-על-פי-כן היינו קוראים בימי גלותנו "שרי צבאות ישראל". למי ניתן התואר הזה? לאלה שהיו גיבורי רוח ולא גיבורי כח; לאלה ששמרו את משמרת האומה, לא בנשק ביד אלא במשמרת היהדות, בלימודה, בהרבצתה ובקיומה. ראינו שחיילים אלה אמיצים היו, אדירי כח, מועטים פזורים בכל פאות תבל, מוקפים ממשלות חזקות ואדירות, נאבקו ויכלו עמוד, שמרו את האומה, שמרו את תורתה, שמרו את הקשר עם הארץ שהיא שלנו מימות אברהם אבינו, מן העולם ועד העולם.

עתה שזכינו למדינה יהודית, שיש לנו צבא גדול מאומן וממושמע, מסור ובעל הקרבה נפשית, על אחת כמה וכמה שאנו צריכים לשמור על הקשר עם הדורות, על הרציפות של צבאנו על כל גלגוליו ועל הניסיונות והמסות הגדולות שעברו עליו. ואם אנו שומרים על זאת, כי אז אנו מתקשרים שוב עם התקופה הראשונה של ימי עצמאותנו המדינית בימי מלכות ישראל בימי קדם. צבא ישראל זה, שכבש את הארץ בימי יהושע, שהכה את כל אויבי העם מסביב, שבהמשך העיתים הפיל חיתתו על כל האומות, במה היה כוחו? הן אנו המעט בכל העמים, מה הייתה סגולתו של העם, ובמיוחד של הצבא אשר הוא המכשיר הגדול לשמירת בטחונה ועצמאותה של מדינה? תשובה אנו מוצאים בתנ"ך. ההשגחה העליונה צוותה לנו כמה מצוות בקשר לצבא. "כי תצא מחנה על אויביך, ונשמרת מכל דבר רע... כי ה' אלוהיך מתהלך בקרב מחניך להצילך ולתת אויביך לפניך, והיה מחניך קדוש, ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך" (דברים כג, י-טו). אם המחנה הוא קדוש, לא רק שמבחינה מוסרית, מבחינה רוחנית וגופנית כאחד – איכותו משתבחת, אלא בעיקר – אמונתו עזה ואין שום כוח גדול ונורא יכול להפחידו. צבא כזה שמאמין בשליחות שהיא מוטלת עליו מלמעלה, נפול לא ייפול לעולם ונצחונו ברור ובטוח מראש. כי מהו מצבנו כיום? מוקפים אנו שבע אומות וצבאות העמים האלה גדולים פי כמה משלנו ובכל זאת יראים הם מאתנו. אין הם יראים רק מעוצמתו של צבא ישראל, הם יראים בעיקר מאיכותו. זוהי האיכות הנותנת אמונה ובטחון, זוהי המלחמה שאינה לשם מלחמה אלא לשם שלום, כי עמנו שוחר שלום הוא. ואין זה חדש בתקופתנו. מותקפים היינו מאז בואנו לארצנו ע"י שבע אומות. גם אז נשאלת השאלה, נתעורר הפחד, כיצד נוכל למדינות גדולות, כיצד נבנה ונזרע ומסביב אויבים? הקב"ה אמר לעמו: "כי יביאך ה' אלוהיך אל הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה,

ונשל גוים רבים מפניך, החתי והגרגשי והאמורי והכנעני והפריזי והחוי והיבوسی, שבעה גוים רבים ועצומים ממך. ונתנם ה' אלהיך לפניך והכיתם" (דברים ז, א-ב). "כי תאמר בלבבך רבים הגוים האלה ממני, איכה אוכל להורישם. לא תירא מהם, זכור תזכר את אשר עשה ה' אלוהיך לפרעה ולכל מצרים. המסות הגדולות אשר ראו עיניך והאותות והמפתים והיד החזקה והזרוע הנטויה אשר הוצאך ה' אלוהיך, כן יעשה ה' אלוהיך לכל העמים אשר אתה ירא מפניהם" (דברים ז, יז-יט). את זאת ראינו בעינינו בימי מלחמת הקוממיות. לא היה גבול למסירות של חיילינו ובנינו, אבל כל זה בלבד לא היה מספיק אלמלא הסייעתא הגדולה דשמיא, ואין איש בר-דעת יכול לאמר שלא הייתה כאן יד ההשגחה. גם על כך אנו מוזהרים מן התורה: "פן תאכל ושבעת, ובתים טובים תבנה וישבת... ורם לבבך ושכחת את ה' אלוהיך המוציאך מארץ מצרים מבית עבדים... ואמרת בלבבך כחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה. וזכרת את ה' אלהיך כי הוא הנתן לך כח לעשות חיל, למען הקים את בריתו אשר נשבע לאבותיך כיום הזה" (דברים ה, יב-יח).

התבוננו בתופעה הנפלאה של אומה שלאחר אלפיים שנות גלות וחורבן מחדשת היא את עצמאותה. איזה הסבר יש לכך? אי-אפשר לפרש תופעה זו אלא ע"י השבועה שנשבע ה' לאבות האומה. אין לראות בכבוש הארץ אלא התגשמות חזון הנביאים. אותם הנביאים אשר הטיפו לנו השכם והערב לשמור את דרך ה' ומצוותיו, שניחמו את העם בסבלו והפיחו בו חיים ותקווה, נתגשמה עתה נבואתם. ומה נבואתם אמת, אף הדרך שהטיפו לה היא אמת וצדק. עלינו, אפוא, לפשפש במעשינו ולבדוק אם אמנם אנו הולכים בדרכי הנביאים ואם אנו שומעים לקול מוסרם. אחי ובני היקרים. ימי התשובה וימי הרחמים הגיעו. גם זה אחד הדברים המופלאים שבדתנו. לאדם ניתנה הזדמנות להרהר במעשיו של כל ימות השנה, לבדוק את דרכיו, ואם מצא שלא נהג טוב כי אז ישוב ונסלח לו. כל פעולה ביטחונית, מדינית וכלכלית הנעשית, ניתנת היא לביקורת – והביקורת ברכה בה, ללמוד לקח מן הניסיון ולתקן את הדרך לעתיד. זהו הנוהג שבעולם, אבל לעמנו יש גם ביקורת הפרט. כל איש מישראל צריך לבקר את דרכיו ולהטיב את מעשיו, למען ישוב מדרכו הרעה ורפא לו. מצווה זו חשובה היא לאין ערוך לצבא ישראל, אשר יותר משהוא משובח בסוגי כלי הנשק המשוכללים, משובח הוא ברוח האיתנה שלו. רוח זו אין לשבור בשום אופן שבעולם אם היא שואבת ממקור הקדושה, ממעיינות ישראל שלא יבשו אלפי שנים ולא יבושו לעולם, שסודם סוד הנצח. רוח זו אי-אפשר לשמור אלא ע"י קיום מצוות. ודאי שמצוות עול הן, אבל כלום החובות המוטלות על כל חייל בצבא אינן עול? כל כולן אינו בא אלא להכשיר את החייל, להעלות את רמתו ולהרחיב את אופקיו. כך המצוות, שהמקיימן אינו חש בעול שלהן, אלא שמח בהן, הן מחויבות למענו ולשמו. תנו לבכם לכך והיו בטוחים שניצחונכם צפוי הוא מראש, כדברי הפסוק: "לא יתייצב איש בפניכם, פחדכם ומוראכם יתן ה' אלהיכם על פני כל הארץ אשר תדרכו בה כאשר דבר לכם" (דברים יא, כה). "יתן ה' את איביך הקמים עליך נגפים לפניך, בדרך אחד יצאו אליך ובשבעה דרכים ינוסו לפניך" (שם כה, ז).

אני נושא ידי בתפילה לבחור בציון והשוכן בירושלים, שנזכה כולנו לראות בהתגשמות חזון הנביאים על ארץ-ישראל, בבניין ירושלים והאריאל ולא נצטרך עוד למלחמה, ושנגיע לזמן שחרבותיכם תכתתו לאתים וחניתותיכם למזמרות, ו"לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה" (ישעיה ב, ד). ותחזינה עינינו בבא לציון גואל, משמיע שלום מבשר טוב אומר לציון מלך אלוהיך. תזכו לשנים רבות ותחתמו לחיים טובים ולשלום.

הרב יצחק נסים, לדור ולדורות: מאמרים ונאומים, עמ' רלו-רלט

הצעה להקים בית דין מיוחד לגיור

ו' בכסלו תשכ"ט

לכבוד

מר יעקב שמשון שפירא יצ"ו

שר המשפטים

ירושלים.

שלום וישע רב,

בישיבתנו ביום אתמול שמעתי בהקשבה רבה דבריו על שאלת הגרות. הצגת הבעיה והחשיבות היתרה מבחינה ציבורית ויהודית למצוא פתרון נאות – היו משכנעים ביותר. ניכרו בדבריך הכנות, שאין בפניך אלא הרצון להסדיר זאת בדרך שלא תפגע מאומה בדרישות היהדות כלפי הבאים לחסות בצילה, והדאגה שלא להכביד עליהם יתר על המידה. גם שמעתי מפי כבוד השרים, מר משה חיים שפירא וד"ר זרח ורהפטיג, על סיועך הרב בכל שהוא בתחום סמכות בתי הדין ובעניינים שבדתי. וידעתי מכבר לכבד יחסך לנושאים רבים. כיון שכך, ראיתי חובה לעצמי לגולל במעמדך את הגורמים שבעטיים היו בעבר תקלות, ולהודיע בצורה ברורה מהי הדרך שלעניות דעתי עשויה היא לסלקן. ברור הדבר שבתי הדין העמוסים בשאלות רבות לא יוכלו להתמסר גם לעניין הגרות בכל הצורך. ראוי, אפוא, להעמיד בית-דין שחבריו צריכים להתמנות בדרך שדיינים מתמנים, ולשאוף שיהיו מתאימים במיוחד לעניין זה, ושתהא לנו ידיעה ברורה שהם יהיו מסוגלים לטפל בכל הבעיות הכרוכות בגרות בזריזות וביעילות.

סדור דבר זה יכפה עלי מאמץ גדול, שכן ידועה לך הקשת הרחבה של הדעות שבקרבתנו. יהא צורך בשכנוע ובעמידה תקיפה וכיוצא בכך. אמרתי, שכל מאמץ הוא כדאי ובלבד ששאלה נכבדה זו תמצא פתרונה כיאות. שמחתי, אפוא, שנטיית לדעתי, ולא זו בלבד אלא גם שאמרת לסייע בהשגת תקציב להעמדת בית-דין זה, אלא, דומה עלי, שבהמשך השיחה חלה כנראה התפתחות בעמדתך, ולצערי לא הבינותי שורשה. לפיכך מצאתי לראוי לחזור ולהודיע דעתי, שאין כל דרך אחרת שיכולה להתמודד עם בעיית הגרות וכל הכרוך בה, אלא זו בלבד. נחוץ שהרבנים שיטפלו בגרות יהיה להם תוקף רשמי של בית-דין, ולא יהיו ממונים סתם, ובית-דין זה, כיון שרוב ככל תפקידו לא יהא אלא שאלה זאת, הרי יתמחה בכך. אנו נקבע גם תקנות, שבעלי משפחות, הם ובניהם, יעברו את תהליך הגיור במשך שלושה חדשים, ולא שנה כפי שהיה עד עתה, ורווקים – שנה אחת בלבד. סבורני ששום אדם, לא ציבור ולא יחיד, יוכל להקים צעקה אחרי שייקבעו הסדרים אלה, והכל יהיו מרוצים ולא יהיו פרץ וצווחה ברחובותינו. זוהי השעה שצריך להכריע בדבר ואסור להחמיצה. אין להיתפס לפתרונות שעשויים כביכול להיראות קלים יותר או רצוניים ביותר לצד מן הצדדים. זוהי הדרך היחידה, והחובה על הממשלה ועלינו לעשותה יפה שעה אחת קודם.

בטוחני בשכלך הישר ובתחושתך הציבורית הנודעת, שתהרהר שוב בדבר ותכיר בצדקת הדרך הזאת, שהסכמת עליה תחילה, ותשוב לסברתך הראשונה ותשתף עצמך במצוות הקמת בית-דין זה.

בפרישת שלום נאמנה וברגשי כבוד ויקר,

יצחק נסים

לדור ולדורות: לאחדים בידך, עמ' נח

החלטת מועצת הרבנות הראשית בעניין קביעת הליכי הגיור

כ"ז באדר תשל"א

1. זה עשרות בשנים שאחינו בברית המועצות שרויים במשטר של דיכוי רוחני שביקש לעקור מהם כל זיק ליהדותם ולמורשת ישראל. ההתעוררות היהודית של אחינו אלה בשנתיים האחרונות, ומאבק הגבורה שלהם למען עליה לארץ הקודש המלווים בסימנים ברורים של רצון להידבק במורשת ישראל על-אף הכליה הרוחנית שזממו עליהם – הם מן התופעות המופלאות של דורנו. לפיכך, מחליטה מועצת הרבנות הראשית לישראל כי כל בקשה לגיור שתוגש ע"י עולה מברית המועצות תידון במלוא הזריזות והדחיפות הראויה.
2. לנוכח העומס הרב של בתי הדין הרבניים הטרודים בעבודתם היומיומית בכל ענפי האישות, קובעת מועצת הרבנות הראשית, כי יש להקים בי"ד נוסף שיטפל במיוחד בענייני גיור, כדי למנוע עיכובים הנובעים מעומס העבודה של יתר בתי הדין האזוריים.
3. בקשות גיור של עולים מארצות שאין בהם בתי דין מוכרים – תבוטל לגביהם תקופת ההמתנה של שנה, והגיור יבוצע בתקופת זמן קצרה יותר.
4. בית-דין רבני יהא רשאי, אם ראה טעם מספיק לכך, להפחית מחובת ההמתנה של שנה גם בבקשות גיור רגילות.
5. מועצת הרבנות הראשית מחליטה - למנות שלשה רבנים מוסמכים מטעמה שיצאו לוינה, או לכל מקום אחר הדרוש שיתרכזו שם עולים ממזרח אירופה, שיטפלו בענייני גיורם לפני בואם ארצה.
6. מועצת הרבנות הראשית לישראל רואה צורך בהקמת בתי אולפנא לגיור שאליו יופנו ע"י בתי הדין, המועמדים לגירות, כדי ללמוד שם עיקרי היהדות ומצוותיה. כמו כן, יוקמו בתי אולפנא כאלה במקומות ריכוז של עולים בחו"ל שיתנהלו תחת פיקוח של ביה"ד האמור בסעיף 5.
7. כל ההקלות האמורות מתייחסות אך ורק בנוגע לנוהל ולזמן. בגוף הגיור אין מקום להוסיף או לגרוע מקביעות ההלכה.

לדור ולדורות: לאחדים בידך, עמ' סג-סד

הרב יצחק נסים נואם ב'מסע
התעוררות' בצה"ל, משמאלו:
הרב הראשי לצה"ל, הרב שלמה
גורן

הרב יצחק נסים מבקר בבית כנסת
עתיק ברמת הגולן